

ΒΡΑΣΜΟΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΟΡΜΗΣ

(Από πρακτικής πλευράς)

1. Το σοβαρότερο και κρισιμότερο ζήτημα, από πρακτικής πλευράς, σε μια ποινική δίκη, που αφορά σε κατηγορία ανθρωποκτονίας από πρόθεση, πέραν των άλλων ενδεχόμενων ισχυρισμών του κατηγορουμένου, είναι και το, εάν αυτός ενήργησε, κατά τον χρόνο λήψης της απόφασης και τέλεσης της πράξης, σε ήρεμη ψυχική κατάσταση ή σε βρασμό ψυχικής ορμής (άρθρ.299 Π.Κ.).

Έχει δε ιδιαίτερα μεγάλη σημασία η διάκριση αυτή κατά το στάδιο της επιμέτρησης της ποινής, διότι, στη μεν πρώτη περίπτωση, δηλ. της ήρεμης ψυχικής κατάστασης του δράστη, είναι δυνατόν, να επιβληθεί σ' αυτόν ακόμη και η εσχάτη των ποινών, δηλ. της ισόβιας κάθειρξης, στη δε δεύτερη περίπτωση, δηλ. του βρασμού ψυχικής ορμής, είναι δυνατόν, η ποινή να μειωθεί μέχρι και του ελαχίστου ορίου της κάθειρξης των πέντε (5) ετών.

Τα όρια, βέβαια, αυτά μεταβάλλονται και εξαρτώνται και από άλλα στοιχεία και άλλες προϋποθέσεις μιας ποινικής απόφασης, όπως από την τυχόν αναγνώριση ελαφρυντικών περιστάσεων στο πρόσωπο του κατηγορουμένου, ή από το εάν το έγκλημα είναι σε απόπειρα ή τετελεσμένο κ.λπ. (περισσότερα κατωτέρω), οπότε οι επιβαλλόμενες ποινές είναι ακόμη μικρότερες.

Για τον λόγο αυτό, δίδεται, και ορθώς, σε κάθε σχετική ποινική δίκη, από την υπεράσπιση του κατηγορουμένου, μεγάλη σημασία στο υπό κρίση θέμα του βρασμού ψυχικής ορμής, ώστε, ορθώς, απεκλήθη το επιχείρημα αυτό του βρασμού, ως το **«Κλειδί των Ποινολόγων»**.

-----,-----

2. Όπως είναι γνωστό, η παραγ.1 του άρθρου 299 Π.Κ. ορίζει ότι «Όποιος με πρόθεση σκότωσε άλλον, τιμωρείται με ισόβια κάθειρξη». (Μετά την

κατάργηση και στη χώρα μας της θανατικής ποινής). Αντίθετα, η παραγ.2 του ίδιου άρθρου ορίζει «Αν η πράξη αποφασίστηκε και εκτελέστηκε σε βρασμό ψυχικής ορμής, επιβάλλεται η ποινή της πρόσκαιρης κάθειρξης», δηλ. 5-20 έτη.

Στην πρώτη περίπτωση του άρθρου αυτού (299 παρ.1 Π.Κ.) γίνεται λόγος για την εν «ψυχρώ» αφαίρεση (ή απόπειρα αφαίρεσης) της ανθρώπινης ζωής, δηλ. ενέργεια σε ήρεμη ψυχική κατάσταση. Πρόκειται για έγκλημα προμελετημένο, οργανωμένο και προσχεδιασμένο, με ηρεμία και άνεση, σε όλες του τις λεπτομέρειες.

Αντίθετα, στη δεύτερη περίπτωση, του ίδιου άρθρου γίνεται λόγος για την με «έ λ λ ε ι ψ η ψ υ χ ρ α ι μ ί α ς» αφαίρεση (ή απόπειρας) της ανθρώπινης ζωής, δηλ. σε κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής. Η περίπτωση αυτή είναι η ε λ α φ ρ ό τ ε ρ η από τις δύο διακρίσεις του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας με πρόθεση και απαιτείται, να υπάρχει και να αποδειχθεί η κατάσταση αυτή του βρασμού ψυχικής ορμής του δράστη, τόσο κατά την λήψη της απόφασης, όσο και κατά την εκτέλεση της πράξης.

-----

3. Το βασικότερο στοιχείο, για τη συγκρότηση του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας από πρόθεση είναι ο δ ό λ ο ς, (άρθρ. 27 Π.Κ.), ο οποίος συνίσταται στη θέληση του δράστη για αφαίρεση της ανθρώπινης ζωής τρίτου. Ο δόλος αυτός, ειδικά και μόνο για το αδίκημα της ανθρωποκτονίας από πρόθεση, (το οποίο κατέχει την πρώτη θέση, από πλευράς σοβαρότητας, μεταξύ των εγκλημάτων κατά της ζωής) δ ι α κ ρ ί ν ε τ α ι α) Στον **προμελετημένο δόλο** και αφορά στη θανάτωση, που έγινε σε ήρεμη ψυχική κατάσταση (άρθρ.299 παρ.Ι Π.Κ.) και **β) Στον απρομελέτητο δόλο** και αφορά στη θανάτωση, που έγινε σε κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής (άρθρ.299 παρ.2 Π.Κ.).

Άλλη ενδιαφέρουσα διάκριση του δόλου, ιδίως από πλευράς πρακτικής εφαρμογής, είναι αυτή του ά μ ε σ ο υ και του ε ν δ ε χ ό μ ε ν ο υ δ ό λ ο υ

(άρθρ.27 Π.Κ.). Βεβαίως, για τη συγκρότηση του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας από πρόθεση είναι αρκετός και ο ενδεχόμενος δόλος, με τις αυτές συνέπειες, αλλά σε κάθε τέτοια περίπτωση, το είδος του δόλου (άμεσος ή ενδεχόμενος) μπορεί να εκτιμηθεί ουσιαστικά από το δικαστήριο, και να επιβληθεί ανάλογη ποινή, εφόσον συντρέχουν και άλλες προϋποθέσεις.

-----

4. Σε β ρ α σ μ ό ψ υ χ ι κ ή ς ο ρ μ ή ς βρίσκεται ο δράστης, όταν, ύστερα από ανάρμοστη συμπεριφορά του παθόντος ή άλλου και ύστερα από υπερδιέγερση κάποιου συναισθήματός του, περιέρχεται σε κατάσταση βρασμού (συγχύσεως), όπως αυτός (ο βρασμός) προσδιορίζεται από τις φυσικές επιστήμες, από τις οποίες και ελήφθη αυτή η έννοια, ώστε να έχει, ως αποτέλεσμα, την έλλειψη στάθμισης των αιτίων, που τον ωθούν στην πράξη ή συγκροτούν αυτή.

Τέτοια συναισθήματα, που προκαλούν τον βρασμό της ψυχικής ορμής, είναι η οργή, ο έρωτας, η ζηλοτυπία, ο φόβος, η απότομη θλίψη, ο τρόμος, κ.λπ. (Α.Π. 1217/99 Π.Χρ Ν σελ.614, Α.Π. 343/2000 Π.Χρ. Ν σελ.897, Α.Π. 809/97 Π.Χρ. ΜΗ σελ.248).

Χαρακτηριστικό στοιχείο του βρασμού είναι η αιφνίδια ψυχική υπερένταση και υπερδιέγερση. Στην Ψυχολογία, το φαινόμενο αυτό, λέγεται «α ψ ι θ υ – μ ί α» και είναι άγνωστος σ' αυτή (στη ψυχολογία) ο όρος «βρασμός ψυχικής ορμής», αλλά, πάντως, ισοδυναμεί, από ψυχολογικής πλευράς, με την έννοια της απλής «αψιθυμίας».

Αψιθυμία, κατά την Ψυχολογία, είναι το ευέξαπτο και το ευερέθιστο του ανθρώπου. Αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά του αψίθυμου, γίνεται οξύθυμος ή θυμώδης ή οργίλος ή παράφορος ή απίκορος. Ψυχολογικώς, και ως προς το αποτέλεσμα συμπεριφοράς, εξεταζόμενη η αψιθυμία, εκδηλώνεται με εκρήξεις του συναισθηματικού κόσμου του ατόμου. Προκαλείται δε από ερεθίσματα του περιβάλλοντος κάθε ατόμου και από γεγονότα της ατομικής του ζωής, όπως είναι η οργή, ο έρωτας, η ζηλοτυπία, ο φόβος, η θλίψη, ο

τρόμος κ.λπ. Πρόκειται, δηλαδή, για τα ίδια φαινόμενα και συναισθήματα, που προκαλούν και το βρασμό της ψυχικής ορμής. Άρα, ορθώς γίνεται δεκτό, ότι ο βρασμός ψυχικής ορμής, ως νομική έννοια, ισοδυναμεί με την απιστία, που είναι έννοια της ψυχολογίας.

Γενικά, ο βρασμός ψυχικής ορμής είναι μια διατάραξη της συνειδήσεως, που περιορίζεται μόνο στην υπερένταση του συναισθήματος και του πάθους (βιολογικό στοιχείο) και δεν απαιτείται και η συναγωγή, στη συνέχεια, και αξιολογικής κρίσης, ότι, συνεπεία αυτού, επήλθε και ουσιαστική μείωση της ικανότητας του δράστη, ν' αντιλαμβάνεται τον άδικο χαρακτήρα της πράξης του, ή να ενεργεί κατά τη συνείδησή του, γι' αυτό ο βρασμός ψυχικής ορμής δεν είναι αναγκαίο να οφείλεται σε «δικαιολογημένη αιτία» και ούτε αποκλείεται ο βρασμός με υπαιτιότητα του δράστη.

Είναι ενδιαφέρον να υπογραμμιστεί, ότι, όπως κρίθηκε, είναι δυνατόν να υπάρξει σε αιφνίδια συνάντηση βρασμός ψυχικής ορμής, ακόμη και επί προκληθείσης προ πολλού εξυβριστικής συμπεριφοράς εκ μέρους του παθόντος, αρκεί η συνάντησή τους και η αντίδρασή του εξυβρισθέντος να είναι αιφνίδια και όχι προσχεδιασμένη. Σε κάθε, όμως, περίπτωση, η διαπίστωση προμελέτης του δράστη αποκλείει τον βρασμό, καθώς και η επιμελής προπαρασκευή του εγκλήματος (ιδ. στο τέλος της παρούσης σχετική νομολογία).

-----

5. Από πλευράς νομικής επιστήμης και ιδιαίτερα στον χώρο του Ποινικού Δικαίου, βρασμός ψυχικής ορμής, βασικώς, θεωρείται η συναισθηματική υπερδιέγερση, με την οποία αποκλείεται η σκέψη ή το ορθότερο η ήρεμη σκέψη του ατόμου και γίνονται δεκτά, ως προς το θέμα αυτό, από τους θεωρητικούς νομικούς επιστήμονες:

Κατά τον Χωραφά, βρασμός ψυχικής ορμής νοείται η αιφνίδια υπερδιέγερση ενός συναισθήματος, που αποκλείει την σκέψη, αλλά όχι και την χρήση του λογικού.

Κατά τον Μπουρόπουλο με τον βρασμό ψυχικής ορμής καταλύεται η ήρεμη σκέψη του δράστη.

Κατά τον Ανδρουλάκη, και άλλους επιστήμονες, δύο είναι τα χαρακτηριστικά στοιχεία του βρασμού ψυχικής ορμής, τα οποία, βεβαίως και πρέπει ν' αποδειχθούν σε κάθε περίπτωση στο δικαστήριο, για να γίνουν δεκτά, **ήτοι:**

1) Το αιφνίδιο της απόφασης του δράστη, δηλ. δεν βρισκόμαστε προ καλώς σκηνοθετημένου και από πριν προμελετημένου εγκλήματος, αλλά πρόκειται για έγκλημα της στιγμής. Και

2) Το απροπαρασκευάστο της εκτέλεσης, δηλαδή δεν υπάρχει εκ μέρους του δράστη οργάνωση και, έτσι, τελείται το έγκλημα με τα μέσα, που εκείνη την στιγμή βρέθηκαν στη διάθεσή του.

Κατά Συμεωνίδου – Καστανίδου ο βρασμός ψυχικής ορμής είναι μια διατάραξη της συνείδησης, που περιορίζεται μόνο στην υπερένταση του συναισθήματος και του πάθους.

-----

6. Πρέπει να γίνει η απαραίτητη και αναγκαία διάκριση, μεταξύ του βρασμού της ψυχικής ορμής (δηλ. του απρομελέτητου δόλου του άρθρ. 299 παρ.2 Π.Κ.) και της διατάραξης (μερικής ή ολικής) της συνείδησης των άρθρων 34 ή 36 Π.Κ., που η κατάσταση αυτή προκαλεί πλήρη ή ελαττωμένη ικανότητα για καταλογισμό.

Η διάκριση αυτή είναι απολύτως απαραίτητη και προπαντός χρήσιμη, ιδίως από πρακτικής πλευράς και συνεπειών και βεβαίως και από πλευράς ποινικής μεταχείρισης, κάθε φορά, του δράστη.

Έτσι, με την παράγ.2 του άρθρου 299 Π.Κ. (βρασμός ψυχικής ορμής) αποκλείεται μόνο η ομαλή σκέψη του ατόμου και δεν αφορά και στη διατάραξη της συνειδήσεως, που προκαλεί ανικανότητα ή ελαττωμένη ικανότητα προς καταλογισμό, όπως προβλέπουν οι διατάξεις των άρθρων 34 και 36 Π.Κ. Όχι μόνον αυτό, αλλά βρασμός ψυχικής ορμής δεν νοείται στον

υπέρτατο βαθμό κατάλυσης της σκέψης, διότι στην περίπτωση αυτή, αίρεται ο καταλογισμός (πλήρως ή μερικώς), οπότε έχουν εφαρμογή οι παραπάνω διατάξεις των άρθρων 34 ή 36 Π.Κ.

Άρα, πρέπει να τονισθεί, ότι η περίπτωση των άρθρ. 34 και 36 Π.Κ. (πλήρης ή μειωμένος καταλογισμός αντίστοιχα) είναι βαρύτερη μορφή εκτροπής από το φυσιολογικό, εν σχέσει με το άρθρ. 299 § 2 Π.Κ. (βρασμός ψυχικής ορμής). Πρώτα δηλ. θα ελεγχθεί από το δικαστήριο, εάν υπάρχουν τα στοιχεία του βρασμού, που είναι ελαφρότερη περίπτωση και μετά θα προσφύγει στη βαρύτερη περίπτωση των άρθρ. 34 ή 36 Π.Κ. (πλήρως ή μερικώς ακαταλόγιστος).

Πολλοί δικαστές, κατά την εκδίκαση σχετικών υποθέσεων, συνήθως αναζητούν, εσφαλμένα, να διαπιστώσουν στο βρασμό ψυχικής ορμής πλήρη κατάλυση της σκέψης και της λογικής του δράστη, αλλά αυτό είναι λάθος, διότι δεν πρόκειται περί αυτού και δεν απαιτείται στο βρασμό του άρθρ. 299 § 2 Π.Κ., ανικανότητα (πλήρης ή μερική), αλλά μόνο η κατάλυση της ήρεμης σκέψης του δράστη.

Είναι ανάγκη, επίσης, να επισημανθεί και έχει ιδιαίτερη πρακτική σημασία ότι, πολλοί δικαστές κατά την εκδίκαση μιας υπόθεσης σκέπτονται περισσότερο, με αυστηρώς ηθικά ή δογματικά κριτήρια, και όχι με καθαρά επιστημονικά και νομικά και δεν προβαίνουν στην αναγκαία διερεύνηση των πραγματικών περιστατικών κάθε ειδικότερης περίπτωσης. Έτσι, επηρεάζονται, πολλές φορές, από τα ηθικά αυτά κριτήρια (ίσως και υπέρμετρα αυστηρά) και, εκ του λόγου αυτού και μόνον, αποκλείουν κάθε συζήτηση, κατά απόλυτο μάλιστα τρόπο, περί βρασμού ψυχικής ορμής. Αυτό, όμως, δεν είναι απλώς λάθος από ουσιαστικής και νομικής πλευράς, αλλά ενέχει και πάρα πολλούς κινδύνους για τη σωστή απονομή της Δικαιοσύνης. Η αναγνώριση ή μη της κατάστασης βρασμού ψυχικής ορμής, σε οποιοδήποτε δράστη, είναι έργο και υποχρέωση του Δικαστηρίου, και θα πρέπει, κάθε φορά, να ερευνάται το στοιχείο αυτό, με καθαρά και μόνο νομικά κριτήρια, αλλά και με την

ελεύθερη συνείδηση του δικαστή, και βεβαίως με βάση τα ουσιαστικά και πραγματικά στοιχεία και δεδομένα της αποδεικτικής διαδικασίας. Το στοιχείο δε αυτό πρέπει να ερευνάται από το Δικαστήριο, είτε αυτεπαγγέλτως, είτε κατόπιν αιτήματος και ισχυρισμού του κατηγορουμένου.

-----

7. Η μέχρι τώρα στατιστική για υποθέσεις, που φθάνουν στα ακροατήρια και εκδίδονται δικαστικές αποφάσεις, έχει δείξει, ότι η πλειοψηφία των ανθρωποκτονιών από πρόθεση γίνονται από δράστες, που βρίσκονται σε κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής.

Μάλιστα, από το 1985 και μετά, η Νομολογία του Αρείου Πάγου έχει αλλάξει ριζικά και δεν δέχεται, πλέον, όπως συνέβαινε παλαιότερα, ότι, η ήρεμη ψυχική κατάσταση είναι ο κανόνας στα εγκλήματα αυτά των ανθρωποκτονιών από πρόθεση.

Ο Άρειος Πάγος και τα Ουσιαστικά Δικαστήρια (ιδ. στο τέλος της παρούσης σχετική νομολογία) δεν δέχονται, πλέον, ότι αρκεί η αναγραφή στο σκεπτικό κάθε απόφασης μόνο της φράσεως «εκ προθέσεως» και να τεκμαίρεται, έτσι, ως δεδομένη, η ήρεμη ψυχική κατάσταση, αλλά θα πρέπει ρητά ν' αναφέρεται, ότι υφίσταται αυτή, και, μάλιστα, να αιτιολογείται στην απόφαση, κατά τρόπο πλήρη και εμπειριστατωμένο, και αυτό, βεβαίως, εφόσον υποβληθεί νομίμως σχετικός ισχυρισμός υπό του κατηγορουμένου ή του συνηγόρου του.

-----

8. Η απειλούμενη από τον νόμο (άρθρ. 299 § 2 Π.Κ.) ποινή, όπως ήδη αναφέρθηκε, για ανθρωποκτονία από πρόθεση (τετελεσμένη) σε κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής είναι η πρόσκαιρη κάθειρξη 5-20 έτη, ενώ αντιθέτως η προβλεπόμενη ποινή για ανθρωποκτονία από πρόθεση σε ήρεμη ψυχική κατάσταση (άρθρ.299 § 1 Π.Κ.) είναι, μετά την κατάργηση και στη χώρα μας της θανατικής ποινής, της ισόβιας κάθειρξης (για τετελεσμένη).

Εάν, όμως, αναγνωρισθεί στον καταδικασθέντα, σε κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής, οποιαδήποτε ελαφρυντική περίσταση, είτε ειδική

(του άρθρου 84 Π.Κ.), είτε γενική (όπως απόπειρας, απλής συνέργειας, άρθρ. 36 Π.Κ. κ.λπ.), η ποινή μπορεί να μειωθεί μέχρι και τα δύο έτη φυλάκισης (άρθρ. 83 β Π.Κ.), ήτοι πλαίσιο ποινής (2-12 έτη). Διευκρινίζεται, ότι ποτέ δεν μειώνεται δύο φορές η προβλεπόμενη ποινή, λόγω αναγνώρισης δύο ή περισσότερων ελαφρυντικών (γενικών ή ειδικών), αλλά πάντοτε μόνο μία φορά. Ίσως όμως, μειώνεται περισσότερο και μέχρι του ελαχίστου ορίου, όταν αναγνωρίζονται περισσότερα του ενός ελαφρυντικά (άρθρ. 85 Π.Κ.), κάτι που εκτιμάται ελευθέρως από το Δικαστήριο. Εκ περισσού επισημαίνεται, ότι ο βρασμός ψυχικής ορμής δεν είναι, ούτε ειδικό, ούτε γενικό ελαφρυντικό, και, επομένως, δεν θεωρείται ανεπίτρεπτη διπλή μείωση της ποινής, όταν συντρέχει και περίπτωση ελαφρυντικών.

Αντιθέτως, η απειλούμενη ποινή από τον νόμο, όπως ήδη αναφέρθηκε, σε περίπτωση τετελεσμένης ανθρωποκτονίας, σε ήρεμη ψυχική κατάσταση, είναι, πλέον, μόνο της ισόβιας κάθειρξης (μετά την κατάργηση της θανατικής ποινής). Σε περίπτωση δε αναγνώρισης ελαφρυντικής περιστασης στο δράστη (γενικής ή ειδικής) για ανθρωποκτονία από πρόθεση, σε ήρεμη ψυχική κατάσταση (άρθρ. 299 § 1), καταγιγνώσκεται πρόσκαιρη κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών (άρθρ. 83^α Π.Κ.). Ήτοι, το πλαίσιο της προβλεπομένης ποινής, στην περίπτωση αυτή, είναι 10-20 έτη κάθειρξης. Το αυτό ισχύει και στην περίπτωση της απόπειρας ή της απλής συνέργειας, διότι, όπως προαναφέραμε, μία μόνο φορά γίνεται μείωση της ποινής (άρθρ. 85 Π.Κ.).

Ειδικότερα, εάν ένας δράστης ανθρωποκτονίας από πρόθεση, σε ήρεμη ψυχική κατάσταση, ενήργησε σε απόπειρα ή με τη συμμετοχική μορφή της απλής συνέργειας και του αναγνωρισθεί, επιπλέον, και μία ή περισσότερες ελαφρυντικές περιστάσεις του άρθρ. 84 Π.Κ., και στην περίπτωση αυτή, το πλαίσιο της ποινής είναι της κάθειρξης των 10-20 ετών, δηλ. σε καμία περίπτωση δεν μπορεί η επιβληθησόμενη ποινή να μειωθεί κάτω των 10 ετών, όσα ελαφρυντικά και εάν αναγνωρισθούν.

Εδώ, θα πρέπει να τονισθεί ότι είναι ανάγκη ν' αντιμετωπισθεί το ζήτημα αυτό νομοθετικά, ώστε ν' αποφεύγεται το αδιέξοδο του ελάχιστου ορίου ποινής των 10 ετών σε κάθε τέτοια περίπτωση. Είναι δηλ. δυνατόν, να έχουμε ένα κατηγορούμενο για απόπειρα ανθρωποκτονίας από πρόθεση, επειδή πυροβόλησε από απόσταση κατά του θύματος, χωρίς καν να τον τραυματίσει, αλλά δεν ήταν και σε κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής. Στην περίπτωση αυτή, βάσει των ισχυόντων και προεκτεθέντων, το ελάχιστο όριο της ποινής είναι πάντοτε των δέκα (10) ετών. Ορθό, επομένως, θα ήταν, ο δικαστής, συνεκτιμώντας και τα άλλα στοιχεία, να έχει τη δυνατότητα να επιβάλλει ποινή και κάτω των δέκα (10) ετών, άλλως, προκειμένου ν' αποφύγει το αδιέξοδο αυτό, οδηγείται σε άλλους νομικούς χαρακτηρισμούς της πράξης, ώστε να μπορεί να επιβάλλει μικρότερη ποινή.

Είναι, όμως, δυνατόν και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις (απλής συνέργειας και απόπειρας), σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 42 παρ.2 και 47 παρ. 2 Π.Κ., «... εάν το δικαστήριο κρίνει, ότι η ελαττωμένη ποινή δεν επαρκεί, για να αποτρέψει τον υπαίτιο από την τέλεση άλλων αξιολογίων πράξεων, μπορεί να επιβάλλει την ίδια ποινή με αυτήν, που ο νόμος προβλέπει για την ολοκληρωμένη πράξη». Τέτοια δυνατότητα μη μείωσης της ποινής δεν παρέχεται κατά την αναγνώριση ελαφρυντικών περιστάσεων του άρθρ.84 Π.Κ., οπότε είναι υποχρεωτική, σε κάθε περίπτωση, η κατά τα άνω μείωση (άρθρ.83 Π.Κ.).

-----

9. Η αναγνώριση από το δικαστήριο στον κατηγορούμενο της κατάστασης του βρασμού ψυχικής ορμής (άρθρ. 299 § 2 Π.Κ.) είναι θέμα ουσιαστικό και πραγματικό (και όχι ελαφρυντική περίπτωση) και, για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να προβληθεί από τον κατηγορούμενο ή το συνήγορό του, ως ισχυρισμός και μάλιστα με αιτιολογημένο αίτημα (βεβαίως μπορεί και αυτεπαγγέλτως το δικαστήριο να ερευνήσει και να δεχθεί την ύπαρξη κατάστασης βρασμού ψυχικής ορμής), ώστε το δικαστήριο, να είναι

υποχρεωμένο, να απαντήσει, κατά τρόπο αιτιολογημένο, κάτι που υπόκειται και στον αναιρετικό έλεγχο. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να προκύψουν από τη διαδικασία σχετικά περιστατικά, που να δικαιολογούν την ύπαρξη του βρασμού ψυχικής ορμής.

Για τον λόγο αυτό, καλό και σκόπιμο είναι, από πρακτικής ιδίως πλευράς, ο ισχυρισμός αυτός, περί βρασμού ψυχικής ορμής, και τα σχετικά πραγματικά περιστατικά περί αυτού, να διαλαμβάνονται, κατά τρόπο ιδιαίτερα συνοπτικό, αλλά σαφή και ορισμένο, σε σχετικό γραπτό κείμενο, κατ' άρθρ. 141 § 2 Κ.Π.Δ., το οποίο να παραδίδεται στον διευθύνοντα τη συζήτηση του Δικαστηρίου προς καταχώρηση στα οικεία πρακτικά της δίκης. Βεβαίως, όπως, τελευταίως, έγινε δεκτό από τη νομολογία του Α.Π., θα πρέπει να γίνεται και προφορική ανάπτυξη προς το Δικαστήριο των ισχυρισμών αυτών, και αυτό, ότι δηλ. αναπτύχθηκαν και προφορικά, να προκύπτει από τα πρακτικά της δίκης. Είναι μία παραδοχή του Α.Π. σαφώς υπερβολική, διότι από τη στιγμή, που καταχωρούνται οι γραπτοί αυτοτελείς ισχυρισμοί στα πρακτικά, είναι αυτονόητο, ότι αναπτύχθηκαν και εν πάση περιπτώσει, ότι έλαβε γνώση αυτών το δικαστήριο, επί των οποίων και θα πρέπει αιτιολογημένα ν' απαντήσει. Όμως, και όσο δεν θα έχει μεταβληθεί η νομολογία αυτή, θα πρέπει να προκύπτει από τα πρακτικά και η προφορική ανάπτυξη κάθε αυτοτελούς ισχυρισμού, άλλως απορρίπτεται ως αόριστος.

Το αυτό ισχύει και για την αναγνώριση ελαφρυντικών περιστάσεων (ειδικών ή γενικών) στον κατηγορούμενο, και μάλιστα η προβολή προς το Δικαστήριο του αιτήματος αυτού, περί αναγνώρισης ελαφρυντικών, θα πρέπει, από πρακτική πλευρά, να γίνεται, ως αυτοτελής ισχυρισμός, κατά τρόπο συγκεκριμένο και ορισμένο, άλλως το δικαστήριο, όπως πάγια από τη νομολογία γίνεται δεκτό, δεν έχει υποχρέωση ν' απαντήσει, διότι θεωρείται ο ισχυρισμός αυτός αόριστος και ανεπίδεκτος δικαστικής εκτίμησης.

Είναι δε αυτοτελής ο ισχυρισμός, όταν η αποδοχή του συνεπάγεται την άρση του άδικου χαρακτήρα της πράξεως, τον αποκλεισμό ή τη μείωση της

ικανότητας προς καταλογισμό, την εξάλειψη του αξιοποίνου ή τη μείωση της ποινής, εφόσον, όμως, ο ισχυρισμός αυτός περιέχει με πληρότητα και σαφήνεια τα θεμελιούντα αυτόν πραγματικά περιστατικά.

Υπό τα δεδομένα αυτά, είναι αυτονόητο ότι, τόσο οι αιτούμενες γενικές ελαφρυντικές περιστάσεις, όσο και οι ειδικές, συνιστούν, κατά τα άνω, αυτοτελείς ισχυρισμούς του κατηγορουμένου, και θα πρέπει και είναι καλύτερο και επιμελέστερο, να προβάλλονται και να αναπτύσσονται προς το δικαστήριο κατά το άρθρ. 141 § 2 Κ.Π.Δ., ενώ η απαιτούμενη αιτιολογία από το δικαστήριο, είτε στην περίπτωση της αποδοχής, είτε όχι, θα πρέπει να εκτείνεται και στους προβαλλόμενους από τον συνήγορο ή τον κατηγορούμενο αυτοτελείς ισχυρισμούς.

Οι ισχυρισμοί αυτοί του κατηγορουμένου (περί βρασμού ψυχικής ορμής ή περί αναγνώρισης ελαφρυντικών περιστάσεων) θα πρέπει να προβάλλονται προς το δικαστήριο εγκαίρως και, πάντως, τουλάχιστον, προ της διακοπής της συνεδρίασης του δικαστηρίου προς διάσκεψη, για την έκδοση της περί ενοχής ή μη απόφασης. Το ορθότερο, βέβαια, είναι, να προβάλλονται προ της αγόρευσης περί της ενοχής ή μη του Εισαγγελέως της έδρας, ώστε να δοθεί η δυνατότητα, να τοποθετηθεί και να προτείνει και αυτός προς το Δικαστήριο και για τα θέματα αυτά, άλλως δίδεται και πάλι ο λόγος στον Εισαγγελέα και, επίσης, στους συνηγόρους της πολιτικής αγωγής και υπεράσπισης και βεβαίως και στον κατηγορούμενο, και ακολουθεί η περί ενοχής ή μη απόφαση και συγχρόνως η περί αναγνώρισης ή μη του βρασμού της ψυχικής ορμής και των ελαφρυντικών περιστάσεων.

-----

10. Από πλευράς νομολογίας και θεωρίας, το ζήτημα του βρασμού ψυχικής ορμής και άλλων συναφών θεμάτων, έχει πλήρως αντιμετωπισθεί και διασαφηνισθεί. Επειδή η παρούσα εργασία έχει, κατά κύριο λόγο, πρακτική σημασία για τους διακονούντες την Ποινική Δικαιοσύνη (Δικαστές,

Εισαγγελείς και Δικηγόρους), κρίνω σκόπιμο, ότι πρέπει ν' αναφερθούν ορισμένες, κάπως πρόσφατες, αλλά ιδιαίτερα χαρακτηριστικές, χρήσιμες και απολύτως σχετικές αποφάσεις, οι οποίες, μάλιστα, δίνουν λύσεις σε συγκεκριμένα θέματα, και συγκεκριμένα:

- **Α.Π. 909/1976 Π.Χρ. ΚΖ σελ.323.**
(Ο βρασμός ψυχικής ορμής, παρότι συνήθως έχει μικρή διάρκεια, γίνεται δεκτό ότι μπορεί να διαρκέσει και ώρες).
  - **Α.Π. 71/1976 Ποιν.Χρ. ΚΖ σελ.149**
(Βρασμός, λόγω αποκάλυψης εξωσυζυγικών σχέσεων της συζύγου του).
  - **Α.Π. 1024/83 Π.Χρ. ΛΔ σελ. 67**
(Υπάρχει βρασμός ψυχικής ορμής, επί προηγηθείσης υβριστικής συμπεριφοράς του παθόντος).
  - **Α.Π. 1847/1983 Π.Χρ. ΛΔ σελ.610**
(Βρασμός του πυροβολήσαντος δράστη κατά του τραυματίσαντος αυτόν στη διάρκεια κυνηγίου).
  - **Α.Π. 148/88 Π.Χρ. ΛΗ σελ.601**
(Βρασμός του πυροβολήσαντος, επειδή είδε τον παθόντα τυχαίως και θυμήθηκε παλαιότερη προβολή).
  - **Α.Π. 1154/88 Π.Χρ. ΛΘ σελ.98**
(Δεν συνιστά βρασμό του δράστη, που θανάτωσε τον αδελφό του, επειδή είχε βιάσει τη σύζυγό του, μεταβάς στην Αθήνα από την Κρήτη και αφού παραμόνευσε και τον σκότωσε).
- Α.Π. 200/89 Υπερ.1993 σελ.701**
- (Ο βρασμός ψυχικής ορμής, παρότι συνήθως έχει μικρή διάρκεια, γίνεται δεκτό ότι μπορεί να διαρκέσει και ώρες).
  - **Α.Π.541/89 Π.Χρ. Μ σελ.34**
(Ο βρασμός επί προηγηθέντος επεισοδίου με ιερόδουλο).

- **A.Π. 1155/89 Π.Χρ Μ σελ.435**
(Δεν συνιστά βρασμό του δράστη, που συνελήφθη επ' αυτοφώρω να καλλιεργεί ινδική κάνναβη και πυροβόλησε κατά του συλλαβόντος αυτόν αστυνομικού).
- **A.Π. 324/90 Π.Χρ Μ σελ.1047**
(Δεν συνιστά βρασμό η κατάσταση μόνο απελπισίας και απόγνωσης του δράστη).
- **A.Π. 561/1990 Π.Χρ. ΜΑ σελ.43**
(Έννοια βρασμού – Αυτοτελής ισχυρισμός).
- **A.Π. 1204/92 Υπεράσπιση 1993 σελ.710**
(Ο βρασμός ψυχικής ορμής είναι αναγκαίο να οφείλετο σε δικαιολογημένα αίτια» - Αντίθετα Αιτ.Εκθ. σελ.454)
- **Πλημ.Άρτας 73/1992 Π.Χρ. ΜΓ σελ. 329**
(Έννοια βρασμού).
- **A.Π. 928/93 Π.Χρ. ΜΓ σελ.978**
(Βρασμός λόγω φόβου και ταραχής).
- **A.Π. 1460/94 Π.Χρ. ΜΔ σελ.897**
(Καταλογισμός του δράστη ανθρωποκτονίας).
- **A.Π. 1793/94 Π.Χρ. ΜΕ σελ.165**
(Βρασμός, επειδή ο δράστης θεώρησε ύποπτη την κίνηση του θύματος για πυροβολισμό).
- **Συμβούλιο Πλ.Αθηνών 3922/1995 Π.Χρ. ΜΣΤ σελ.940**
(Έννοια βρασμού – Δεν είναι υποχρεωτικό το πόρισμα ιατρικής πραγματογνωμοσύνης, αλλά πρέπει να αιτιολογείται η αντίθετη κρίση).
- **A.Π. 571/1996 Π.Χρ. ΜΖ σελ.238**
(Πότε υπάρχει βρασμός. Αιτιολόγηση απόρριψης του βρασμού).
- **A.Π. 449/1996 Π.Χρ. 1997 σελ.69**
(Έννοια ανθρωποκτονίας από πρόθεση).

- **Συμβούλιο Α.Π. 581/1997 Π.Χρ. ΜΗ σελ.1998**
(Αυτεπάγγελτη έρευνα του βρασμού. Ικανότητα προς καταλογισμό).
- **Α.Π. 809/1997 Π.Χρ. ΜΗ σελ.248**
(Πράξη υπό το κράτος ψυχικής υπερδιέγερσης συνιστά βρασμό ψυχικής ορμής).
  - **Α.Π. 1545/1997 Ποιν.Χρ. 1998 σελ.483**
(Έννοια βρασμού).
  - **Α.Π. 1697/1997 Π.Χρ. 1998 ΣΕΛ.508**
(Έννοια ανθρωποκτονίας από πρόθεση).
- **Α.Π. 1553/97 Π.Χρ. ΜΣΤ σελ. 896**
(Δεν συνιστά βρασμό η θρασεία συμπεριφορά του παθόντος, που προκάλεσε μεν ψυχική υπερδιέγερση στον κατηγορούμενο, όχι, όμως, σε σημείο που ν' αποκλείει τη σκέψη του).
- **ΜΟΔ Αθ. 170-173/1998 Ποιν.Χρ. 1999 σελ.364**
(Έννοια βρασμού)
- **Α.Π. 696/1998 Π.Χρ. 1999 σελ.156**
(Έννοια βρασμού).
- **Τριμ.Πλ.Θεσ.37/1998 Ποιν.Χρ. 1998 σελ.527**
(Έννοια βρασμού).
- **Α.Π. 1217/99 Π.Χρ. Ν σελ.614**
(Δεν συνιστά βρασμό η θανάτωση συμπαίκτη σε χαρτοπαίχνιο λόγω προηγηθείσης συνήθους έντασης και απειλής ότι θα τον σκοτώσει).
- **Α.Π. 700/99 Π.Χρ Ν σελ.251**
(Δεν συνιστά βρασμό η θανάτωση οπλοφόρου από πληρωμένο «προστάτη» σε νυκτερινό κέντρο).
- **Α.Π. 1217/99 Π.Χρ. Ν σελ.614**
(Πράξη υπό το κράτος ψυχικής υπερδιέγερσης συνιστά βρασμό ψυχικής ορμής).
- **Α.Π. 1828/1999 Υπερ. 2000 σελ.297**

(Εννοια βρασμού)

- **ΜΟΕ Θεσ. 60-65/2000 Ποιν.Δικ. 2000 σελ.819**
(Εννοια βρασμού).
- **Α.Π. 343/2000 Π.Χρ. Ν σελ.897**
(Πράξη υπό το κράτος ψυχικής υπερδιέγερσης συνιστά βρασμό ψυχικής ορμής).
- **Συμβούλιο Εφ.Αθ. 135/2001 Π.Χρ.ΝΑ σελ.552**
(Διάκριση προμελετημένου και απρομελέτητου δόλου – Έννοια βρασμού. Ελεύθερη εκτίμηση της ψυχιατρικής γνωμάτευσης).
- **Α.Π. 1935/2001 Π.Χρ.ΝΒ σελ.719**
(Προϋποθέσεις βρασμού. Εάν δεν υποβληθεί ορισμένος ισχυρισμός βρασμού, δεν υποχρεούται ν' απαντήσει το δικαστήριο).
- **Συμβ. Εφ.Αθ. 135/2001 Ποιν.Χρ. 2001 σελ.552**
(Εννοια βρασμού).
- **Α.Π. 1997/2001 Π.Χρ. ΝΒ σελ.790**
(Εννοια βρασμού – Έννοια αυτοτελών ισχυρισμών – Άμυνα – Παρατηρήσεις Κ.Βαθιώτη).
  - **Α.Π. 1955/2001 Ποιν.Δικαιοσύνη 2002 σελ.449**
(Βρασμός, επειδή προηγήθηκε υβριστική συμπεριφορά του παθόντος, ενώ ο δράστης ζητούσε επιμόνως την πληρωμή χρέους του θύματος προς αυτόν).
- **Α.Π. 1935/2001 Π.Χρ. ΝΒ σελ.719**
(Προϋποθέσεις βρασμού ψυχικής ορμής. Όταν δεν υποβάλλεται σχετικός ισχυρισμός, δεν υποχρεούται το Δικαστήριο να διαλάβει ειδική αιτιολογία για την έλλειψη βρασμού).
- **Α.Π. 4530/2001 Π.Χρ. ΝΒ σελ.556**
(Έννοια βρασμού ψυχικής ορμής. Δέχεται βρασμό στον δράστη που θανάτωσε την πάσχουσα από καρκίνο και υποφέρουσα σύζυγό του).
- **Συμβουλ. Πλ.Άρτας 187/2002 Π.Χρ. ΝΓ σελ.72**

(Έννοια βρασμού, έννοια νοσηρής διατάραξης).

- **Α.Π. 219/2002 Π.Χρ. ΝΒ σελ.904**
(Προϋποθέσεις βρασμού ψυχικής ορμής. Δέχεται ήρεμη ψυχική κατάσταση του κατηγορουμένου, ο οποίος μετά τη συμπλοκή σε καφεενείο, πήγε στο σπίτι γνωστού του και πήρε μαχαίρι, με το οποίο επέφερε θανατηφόρα πλήγματα).
- **Α.Π. 870/2002 Π.Χρ. ΝΓ/2003 σελ.241**
(Πότε υπάρχει βρασμός ψυχικής ορμής. Ήρεμη ψυχική κατάσταση, όταν ο δράστης ενήργησε, επειδή η ερωμένη του ανακοίνωσε σ' αυτόν διακοπή του ερωτικού δεσμού και επειδή παρήλθε χρόνος πλέον των τριών ωρών).
- **Α.Π. 1473/2002 Π.Χρ. ΝΓ σελ.520**
(Έννοια αυτοτελούς ισχυρισμού)
- **Α.Π. 1511/2002 Π.Χρ ΝΓ σελ.528**
(Έννοια αυτοτελούς ισχυρισμού)
- **Α.Π. 1601/2002 Π.Χρ. ΝΓ σελ.593**
(Έννοια αυτοτελούς ισχυρισμού)
- **Α.Π. 1742/2002 Π.Χρ. ΝΓ σελ.691**
(Έννοια αυτοτελούς ισχυρισμού)
- **Α.Π. 1936/2002 Π.Χρ ΝΓ σελ.715**
(Έννοια αυτοτελούς ισχυρισμού)
- **Πλημ.Αθηνών 5675/2002 Π.Χρ. ΝΔ 2004 σελ.1083**
(Στοιχεία ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως. Πότε συντρέχει βρασμός ψυχικής ορμής. Απόπειρα ανθρωποκτονίας).
- **Α.Π. 1/2003 Π.Χρ. ΝΓ/2003 σελ.972**
(Έννοια βρασμού ψυχικής ορμής. Έλλειψη αιτιολογίας).
- **Συμβούλ. Πλ.Ιωαννίνων 13/2003 Π.Χρ. ΝΓ σελ.943**
(Έννοια βρασμού – έννοια νοσηρής διατάραξης).

- **Α.Π. 118/2003 Π.Χρ. ΝΓ σελ.906**

(Έννοια ανθρωποκτονίας από πρόθεση – Έννοια βρασμού – Έννοια διατάραξης πνευματικών λειτουργιών – Έννοια αυτοτελούς ισχυρισμού - Αιτιολογία).

- **Α.Π. 234/2003 Π.Χρ. ΝΓ σελ.930**

(Έννοια αυτοτελούς ισχυρισμού. Η αιτιολογία πρέπει να εκτείνεται και σε αυτόν).

- **Συμβούλ. Α.Π. 1630/2003 Ποινικός Λόγος 5/2003 σελ.1839**

(Πρόκειται περί της αυτής βαρύτητας των αδικημάτων σε ήρεμη ψυχική κατάσταση και σε βρασμό ψυχής ορμής, αλλά απλώς προβλέπεται από την οικεία διάταξη η επιβολή μικρότερης ποινής).

- **Πλ/κείο Ιωαννίνων 13/2003 Π.Χρ. ΝΓ/2003 σελ.943**

(Έννοια βρασμού ψυχικής ορμής. Έννοια νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών. Στραγγαλισμός με αυτοσχέδιο σχοινί ενδεκαετούς ανήλικης, προκειμένου, όπως ισχυρίστηκε, να εκπληρώσει τάμα).

- **Α.Π.229/2003 Π.Χρ. ΝΓ/2003 σελ.987**

(Προϋποθέσεις βρασμού ψυχικής ορμής. Σε ήρεμη ψυχική κατάσταση ενήργησε ο δράστης, ο οποίος λόγω προηγηθείσης λογομαχίας (τι τρέχει, ποιος είσαι εσύ ρε) και γροθιάς στο πρόσωπο του, επέφερε το θάνατο δια πυροβολισμού με πιστόλι).

- **Πλημ.Ηρακλείου 349/2003 Π.Χρ. ΝΔ 2004 σελ.1088**

(Στοιχεία ανθρωποκτονίας από πρόθεση. Έννοια βρασμού ψυχικής ορμής. Προϋποθέσεις άμυνας. Τι είναι όπλο.)

- **Α.Π. 373/2003 Ποιν.Χρ. ΝΔ 2004 σελ.25**

(Στοιχεία ανθρωποκτονίας από πρόθεση. Έννοια προμελετημένου και απρομελέτητου δόλου επί ανθρωποκτονίας. Στοιχεία βρασμού ψυχικής ορμής. Έννοια απλής συνέργειας. Στοιχεία άμυνας).

- **Α.Π. 719/2003 Ποιν.Χρ. ΝΔ 2004 σελ.144**

(Στοιχεία ανθρωποκτονίας από πρόθεση. Έννοια προμελετημένου και απρομελέτητου δόλου. Βρασμός ψυχικής ορμής. Στοιχεία άμυνας)

- **Α.Π. 2292/2003 Ποιν.Χρ. ΝΔ 2004 σελ.890**

(Στοιχεία ανθρωποκτονίας από πρόθεση. Έννοια βρασμού ψυχικής ορμής. Έννοια νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών και διατάραξης της συνείδησης).

- **Α.Π. 759/2004 Ποιν.Χρ. ΝΕ/2005 σελ.503**

(Έννοια διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών και διατάραξη της συνειδήσεως. Μόνη η τοξικομανία δεν οδηγεί σε έλλειψη της ικανότητας προς καταλογισμό. Ορθή και αιτιολογημένη για ανθρωποκτονία εκ προθέσεως σε ήρεμη ψυχική κατάσταση)

- **Α.Π. 1057/2004 Ποιν.Χρ. ΝΕ/2005 σελ.509**

(Βρασμός ψυχικής ορμής. Άμυνα. Αιτιολογημένη καταδίκη για ανθρωποκτονία εκ προθέσεως σε βρασμό ψυχικής ορμής του κατηγορουμένου, που ήταν ιδιοκτήτης μπαρ και πυροβόλησε λόγω προηγηθείσης λογομαχίας).

Βιβλιογραφία:

- **Ν.Ανδρουλάκης:** «*Η ανθρωποκτονία εκ προθέσεως σελ.36 – Βρασμός σελ.47*).

- **Στ.Παπαγεωργίου – Γονατά:** «*Ο βρασμός ψυχικής ορμής στο Π.Δ. (2002)*»

- **Στ.Παπαγεωργίου – Γονατά** «*Μπορεί να συνυπάρχει το ακαταλόγιστο σε βρασμό ψυχικής ορμής*» Ποιν.Χρ. 2002 σελ.193.

- **Χ.Παπαχαράλαμπος** (*Ο βρασμός ψυχικής ορμής: Διαπίστωση χωρίς αξιολόγηση*) Ποιν.Δικ.2000 σελ.1258

- Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε.: *(Εγκλήματα κατά της ζωής (άρθρ. 299 – 307 Π.Κ.) 1995.*

- Βαθιώτης: «Σκέψεις για το γενικό δόλο και το βρασμό ψυχής σε μία περίπτωση κ.λπ.» Π.Χρ. ΝΒ σελ.566

- Δομάζος: «Ορισμένες προβληματικές πλευρές επί ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως» Π.Χρ. ΝΑ σελ.298

- Τσουμάκου: «Δύο περί φόνου διατάξεις του Π.Κ. – άρθρ. 299 και 311», Θέμις ΞΒ σελ.847

- Μαγκάκης: «Η ποινής της ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως και αι ελαφρυντικάί περιστάσεις» Ποιν.Χρον. ΙΔ' σελ.614 επ.

- Καϊάφα - Γκμπάντι: «Δεν αποκλείεται ο βρασμός να οφείλεται σε υπαιτιότητα του δράστη». Υπερ. 1993 σελ.180.

- Αντ.Φούσας: «Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια και Εφετεία (ΜΟΔ & ΜΟΕ) – Διαδικασία στο Ακροατήριο». Π.Χρ. ΜΖ σελ.4 επ.
